

Bakonybéli Apátság rövid története

A türingiai nemesi származású Günther (955-1045) lovagra nagy hatással volt a kibontakozó szerzetesi mozgalom. A hadjáratok szörnyűségeit megbánva szánta el magát a szerzetesi életre. A megtért lovas az államalapító Szent István király kérésére érkezett meg a csehek földjéről Magyarországra. Szent Günther bencés szerzetes segített a királynak a letelepedett pogány népének kereszténységre térítésében. A szerzetes rokonságban állt Szent István király feleségével, Boldog Gizellával. A királyné II. Henrik bajor király, majd császár testvére volt. Szent István király a Bakonybéli Apátságot 1018-ban a szerzetes szorgalmazására alapította meg. A magyar államalapítás legkorábbi évtizedeiben a nép nyelvén Bélnek nevezett bakonyi völgyben, a jelenlegi monostor helyén vagy a környezetében egy királynői udvarházat építettek. Vélhetően az udvarházat alakították át, vagy annak helyére építették fel az apátság monostorát. A béli közösség első apátja Szent Günther volt. Jóval 1040 előtt visszatért német nyelvterületre. A halála előtti években remeteségbe vonult vissza, 90 évesen halt meg. (3), (31)

Szent Gellért Velencében született 980 körül. Vélhetően 1015-ben érkezett meg I. István király udvarába. A király az előkelő származású és kiváló műveltségű Gellért szerzetesre bízta Imre fia nevelését. A szerzetes a megbízását teljesítve, 1023-1024 fordulóján - az elfogadott legenda szerint - a béli monostortól délre fekvő Szent-kútnál (Borostyán-kő tövével, Hármaskútnál) telepedett meg. A szerzetes ebben a csendes környezetben közel hét évig élt remeteségben. Vélhetően korábban Szent Günther is itt telepedett le. (3) Szent Gellértet I. István király 1030-ban püspökké nevezte ki, és újabb

feladattal bízta meg: a marosvári (később csanádi) püspökség megszervezésével. A püspök I. István király halála utáni években szembeszállt a pogány restaurációval. Szent Gellért a kitört pogánylázadásnak esett áldozatául 1046-ban a budai Kelen-hegyen (a jelenlegi Gellért-hegy lábánál). Vata vezér által felbújtatott pogányok kövel dobálták meg, elfogták és kétkerekű kordén lelökték a meredek hegyoldalra. (3), (21), (22)

Bél Mátyás 18. század első harmadából származó leírása szerint a Borostyán–kő csúcsán Szent Günther élt remeteségben és kápolnát alapított, míg Gellért apát egy kissé távolabb eső dombon remetéskedett. Vannak utalások arra, hogy ez a hely a régi temető környéke lehetett. Borostyán–kő 11. századi remeteség jellegű használatát a régészek eddig nem tudták igazolni. (31)

Szent István király és Boldog Gizella királyné a Bakonybéli Apátságnak kitüntetett figyelmet szenteltek, ami birtokadományok formájában is megjelent. A történészek számára a legtöbb gondot az állítólag 1037-ben Szent István király által kiállított alapítólevél jelenti. Ma már bizonyos, hogy ezt a királyi adománylevelet utólag, valamikor 1240 körül írták, vagy hamisították. Ennek ellenére az alapítólevélben lévő adatok nem feltétlenül hiteltelenek. Így a gyanús hitelességű, korunkra maradt adománylevélből megtudhatjuk, hogy a Bakonybéli Apátság kegyura a király volt. A király az apátságot felmentette a püspöki joghatóság alól és különböző javakkal, kiváltságokkal látta el. Apátjaikat a szerzetesek közössége (konventje) választhatta meg, s a papszentelés is az ő jogkörük lett. Az apátság független volt a várispánságoktól, a bakonyi erdőispánságoktól. Az ispánságok erdőővői nem akadályozhatták a szerzetesrend tagjait és

szolgáit jogaik gyakorlásában. Így tilos volt számukra az apátságtól bármiféle vámot, termékjáradékot beszedni. Az adománylevélből megtudhatók az apátság közeli és távoli birtokai. A bencés rendi apátság a királyi családtól kezdetben a Hegyes-kő, Kertes-kő, Fehér-kő, Odvas-kő közötti erdőterületeket kapta meg. Ezeket egészítették ki az ország más területein lévő adományokkal. A birtoklistát egészítette ki számos magánbirtokos adománya, hagyatéka. A Bakonybéli Apátságnak birtokai voltak Nagy Alföldön és Erdélyben is. Tatárjárás előtt az apátság az Erdélyből eredő sókereskedelem aktív szereplője volt. A Bécsbe vezető só-útnak része volt a Tisza folyón áthaladó tápéi komp is. A sókereskedelmet IV. Béla vette el véglegesen a bencés apátságoktól.

A 13. század utolsó harmadában a monostorban pecséthasználati joggal rendelkező ún. hiteleshelyi intézmény létesült, ami a mai közjegyzői intézménynek felel meg.

A Bakonybéli Apátság közel ötszáz éves önállósága 1516-ban megszűnt, Jagelló Ulászló király a monostor királyi kegyuraságát átadta a Szent Márton-hegyi Apátságnak. Ettől kezdve a gazdasági és személyi kérdésekben a Pannonhalmi Apátság (főapátság) előjáróinak a véleménye volt a meghatározó. Királyaink 1563-tól a Pannonhalmi Apátságot és a vele egyesített bakonybéli javadalmat együtt adományozták. A 16. századi belháborús időszakban a szerzetesek elhagyták a béli monostort, javainak nagy részét a pannonhalmi konvent ellátására rendelték és a levéltára valószínűleg ekkor került a főapátságra. A törökök kiűzése után a bencés rend először a Pannonhalmi Apátságot szervezte újjá. A főapátság az újjá alapított Bakonybéli Apátságot időnként a saját konventjük arra érdemes tagjának adományozta. Ezek a kinevezések még évtizedekig csupán ún. címzetes (választott) apáti címet jelentettek. 1787 és 1802 között királyi rendelettel többek között a Bakonybéli Apátságot (fiókapátságot) is felszámolták.

1802 és a második világháború közötti időszakban az apátság zavartalanul működött. A II. világháború után, 1950-ben ismét egy törés következett be a monostor életében. 1998-ban „Bakonybéli Szent Maurícius Monostor” névvel újjáalapították a Pannonhalmi Apátságtól függő szerzetesi közösséget (nem független perjelséget). (3), (21), (24), (31)

Az oklevelek egybehangzó tanúsága szerint a többször újraalapított béli szerzetesközösség a kezdetektől egészen a napjainkig a római kori Szent Móric vértanú égi pártfogását élvezi. Szent Móric (latin nevén Szent Maurícius) a hatezer főből álló thébai légió hadvezére volt. Az ezerhatszáz éves vértanúlegenda szerint a teljes légió megszegte a pogány római császár parancsát, a katonák nem voltak hajlandók a híveik ellen fordulni és megtagadni keresztény hitüket. Fegyvereiket önként letéve - ellenállás nélkül - mindegyikükkel a zsarnok pallósa végzett. Közöttük volt Szent Móric is. (20)

A szerzetesekből, a királynéi udvar tagjaiból, valamint az őket kiszolgáló személyzetből és a gazdasági emberekből állt össze a béli közösség. Ide vezethető vissza településünk ezer éves története. (*)

Bakonybél történelmét évszázadokon át a bencés monostor apátjai vagy kormányzói határozták meg. Ki kell emelni a sorból Vidlics Ferenc apát 1709-től 1730-ig betöltött szerepét. Az ő tevékenysége meghatározó volt a barokk kori Bakonybél falu kiépülésében. A történelmi dokumentumok alapján kijelenthetjük, hogy Vidlics apát 1713-ban kezdte kiépíteni az újkori Bakonybél. A Bakonybéli Monostor kőfalain és a majorságon kívüli település szervezett formában az ő kezdeményezésére jött létre. (*)